

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jekaterina Papsuyevich

**Komentovaný překlad: „My govorim na raznyh jazykach“, V.A.Sucharev,
Moskva, 1998**

**Annotated translation: „My govorim na raznyh jazykach“, V.A.Sucharev,
Moskva, 1998**

Praha 2013

vedoucí práce PhDr. Danuše Ogenesjanová, CSc.

Zadání práce

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakým cílem byl text napsán a jaké stylistické postupy autor/ka volí k dosažení svého záměru. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazila, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedla na úrovni lexika, syntaxe a především v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Komentář opatřete bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových.

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Danuši Oganesjanové CSc. za cenné rady, zajímavé nápady a čas, který mi věnovala během konzultací. Taktéž děkuji své rodině za podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla použita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Anotace

Tato bakalářská práce obsahuje dvě části. První je překlad z ruské knihy „*My govorim na raznykh jazykach*“ (str. 25-51) jejímž autorem je Vladimir Alexandrovič Sucharev. Druhá část obsahuje odborný komentář, který pojednává o výchozím a překladovém textu. Odborný komentář je rozdělen do následujících částí: analýza výchozího textu, překladatelská koncepce, popis překladatelské metody, strategie řešení překladatelských problémů a kategorizace překladatelských posunů.

Klíčová slova: překladatelská metoda, překladatelská koncepce, překlad, překladatelská analýza, lexikální posun, překladatelský problém

Abstract

This bachelor thesis consists of two parts. The first represents a Czech translation of Russian book „My govorim na ryznych jazykach“ (p. 25-51) written by Vladimir Alexandrovic Sukharev. The second part is dedicated to a commentary on the original text and its translation. The commentary is divided into following sections: translation analysis of original text, description of translation conception, description of translation method, choosing a strategy for solving translation problems and categorization of translation problems.

Key words: translation method, translation conception, translation, translation analysis, lexical movement, translation problem

Obsah

ÚVOD.....	9
PŘEKLAD.....	10
KOMENTÁŘ K PŘEKLADU	27
2.1. ÚVOD	27
2.2. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA	27
2.1.1. VNĚTEXTOVÉ FAKTORY ORIGINÁLNÍHO TEXTU.....	28
2.1.1.1. Text a jeho původ	28
2.1.1.2. Autor.....	28
2.1.1.3. Adresát.....	28
2.1.1.4. Funkce textu	29
2.1.1.5. Médium.....	30
2.1.1.6. Pragmatické vlivy času a prostředí.....	30
2.1.2. VNITROTEXTOVÉ FAKTORY ORIGINÁLNÍHO TEXTU	31
2.1.2.1. Název	31
2.1.2.2. Kompozice.....	31
2.1.2.3. Styl.....	32
2.1.2.4. Syntax	33
2.1.2.5. Lexikum.....	34
2.1.2.6. Neverbální a suprasegmentální prostředky.....	34
2.3. PŘEKLADATELSKÁ KONCEPCE.....	36
2.3. METODA PŘEKLADU	37
2.4. STRATEGIE ŘEŠENÍ PŘEKLADATELSKÝCH PROBLÉMŮ.....	37
2.4.1. Rovina lexikální	38
2.4.2. Rovina syntaktická	40
2.4.3. Rovina stylistická	42

2.4.4. Rovina pragmatická	43
2.5. TYPOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH POSUNŮ	43
2.5.1. Rovina lexikální	44
2.5.2. Rovina syntaktická	44
2.5.3. Rovina stylistická	45
2.5.4. Rovina pragmatická	46
ZÁVĚR.....	47
BIBLIOGRAFIE	48

ÚVOD

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí. První část obsahuje překlad první kapitoly z ruské knihy *My govorim na raznykh jazykach* ruského autora Vladimira Alexandroviče Suchareva. Hlavním cílem této části práce bude poskytnout funkčně ekvivalentní překlad, který by případně mohl najít uplatnění v českém prostředí.

Následujícím úkolem mé bakalářské práce bude vytvoření odborného komentáře, který se bude týkat přeloženého textu. Nejprve se zaměřím na výchozí ruský text a provedu jeho analýzu, která mi umožní důkladnější pochopení výchozího textu. Prostřednictvím tohoto komentáře bych ráda nastínila stěžejní problémy, ke kterým při překladu docházelo. Následně odůvodním svá překladová řešení a poskytnu ukázky z výchozího a přeloženého textu.

Při překladu bude kladen důraz především na zachování informace a komunikativní funkce. Cílem bude vytvořit kvalitní překlad s ohledem na všechny roviny, na kterých se proces překladu odehrává, a to zejména na rovinu lexikální, stylistickou, syntaktickou a pragmatickou.

PŘEKLAD

OBYVATELÉ Z BŘEHŮ MLHAVÉHO ALBIONU

Charakter národa

Angličané, národ tvořící převážnou část obyvatelstva Velké Británie, žijí na ostrově. Velká Británie je rovněž domovem Skotů a Velšanů. Etnický základ Angličanů tvořily germánské kmeny – Anglové, Sasové, Frísové a Jutové, kteří ve své době vytlačili do hor Skotska, Walesu a Cornwallu starší keltské obyvatelstvo (převážně Brity). V současné době tvoří obyvatelstvo Velké Británie 45 mil. Angličanů, 5 mil. Skotů, 1 mil. Velšanů, 0,3 mil. ulsterských Irů a nepříliš velký počet národnostních menšin. Velká část Angličanů, Skotů a Irů emigrovala převážně do USA, Kanady, Austrálie a na Nový Zéland.

Přestože Velká Británie leží na ostrově, k jejímu historickému vývoji přispěli mnozí dobyvatelé. Keltové jsou považováni za nejstarší z nich. V polovině 1. století našeho letopočtu zachvátila břehy mlhavého Albionu nová vlna dobyvatelů, jimiž byli Římané. Od místních obyvatel se drželi v ústraní a vyžadovali od nich jen bezvýhradnou poslušnost. Zřejmě proto zde římská nadvláda nezanechala žádné viditelné stopy. Časem ovládly anglosaské kmeny jihozápadní část ostrova a vytlačily Kelty na sever a západ.

Sasové byli zemědělci a vyznačovali se střízlivým a praktickým způsobem myšlení. Právě po sedlácké saské povaze zdělili Angličané sklony ke všemu přirozenému, prostému, jednoduchému (jako protiklad ke všemu umělému, předstíranému, vyumělkovanému), stejně tak podnikavost, která staví materiální stránku života nad duchovní hodnoty, oddanost tradicím a zároveň nedůvěru ke všemu neobvyklému, zvláštnímu a obzvlášť cizímu a svou lásku k domovu jakožto symbolu osobní nezávislosti.

O něco později se na východním pobřeží Británie objevili noví dobyvatelé, skandinávští Vikingové. Jako opravdoví mořeplavci vnesli do anglické povahy další podstatný rys – touhu po dobrodružství. Proto v srdci na první pohled domácího Angličana žije vábivé volání moře a romantická touha po cestování.

Poslední vlna dobyvatelů, jež zasáhla anglické břehy, byli Normané. Rozdělili území tohoto státu mezi své barony a vytvořili aristokratickou třídu, které patřila rozsáhlá panství. Normané byli považováni za stoupence přísné feudální hierarchie. Byli to lidé činu a za jednu z největších ctností považovali schopnost držet své city na uzdě.

Později probíhal úporný boj mezi normanským a saským vlivem, navrch měla jednou ta a jindy ona strana. Výsledkem byl vznik anglického národa, který se vyznačuje množstvím protikladných vlastností. Jen dějiny nám mohou odpovědět na otázku, jak je možné, že je jeden a tentýž národ tak aristokratický a zároveň tak demokratický; jak může vedle sebe být oddanost tradicím a praktické uvažování; jak může hokynář žít s dobyvatelem a měšťák se snílkem.

Anglická povaha je tedy ztělesněním anglosaské praktičnosti a keltské snivosti, pirátské odvahy Vikingů a kázně Normanů. Národní povaha zůstává zpravidla po staletí neměnná. Určitě pro nikoho jiného tento výrok neplatí v takové míře jako pro Angličany, kteří podle všeho mají něco jako „patent na nepoddajnost“ svého charakteru. Takže prvním a nejvýraznějším rysem povahy tohoto národa je její stálost a neměnnost. Méně než jiné národy podléhají vlivu času a dobovému vkusu. Pokud se autoři, kteří píšou o Angličanech, často opakují, pak se to dá odůvodnit především neměnností anglické povahy. Je však třeba zdůraznit, že při vši své stálosti je anglický charakter tvořen protikladnými až paradoxními rysy, z nichž jedny jsou zřejmé na první pohled, zatímco ty druhé jsou sotva postižitelné, takže jakékoliv zobecnění týkající se Angličanů může být velmi sporným. Zvědavost umožnila Angličanům poznat to nejlepší z jiných národů, ale i přesto zůstali nadále věrní svým tradicím. Angličan může obdivovat francouzskou kuchyni, ale rozhodně ji nebude doma napodobovat. I když Angličané ztělesňují konformismus, jsou zároveň zarytí individualisté a najdeme mezi nimi mnoho výstředních lidí. Nelze tvrdit, že se Angličané nikdy neměnili. Mění se neustále, ale tyto změny, přestože jsou jasně viditelné na první pohled, nezasahují do podstaty samotného národa. Ať už je to dobře nebo špatně, původní rysy anglické povahy nadále zůstávají jakýmsi společným znakem a mají silný vliv na národní charakter a celkový životní styl.

Když se mluví v Anglii o *stiff upper lip*¹, rozumějí se tím dvě věci: schopnost sebeovládání (spjata s kultem sebekontroly) a schopnost patřičně reagovat na životní situace (kult předepsaných pravidel chování). Ani první, ani druhé nebylo Angličanům vlastní až do začátku 19. století. Klid a sebeovládání, rezervovanost a zdvořilost nebyly zdaleka povahovými rysy obyvatel „staré veselé Anglie“, v níž se vyšší a nižší společenské vrstvy vyznačovaly spíše nezkrotnou, vznětlivou povahou, kde pro vyzývavé chování neexistovala žádná morální omezení, kde oblíbenou podívanou byly veřejné popravy a výprask karabáčem, medvědí a kohoutí zápasy a kde i humor měl prvky surovosti.

Princip „gentlemanského chování“ byl povýšen na kult za vlády královny Viktorie a ve výsledku vytlačil kruté mravy „staré Anglie“. Angličan je nucen dodnes svádět neutuchající boj se sebou samým a s přirozenými vášněmi svého temperamentu, jež se derou ven. Tato přísná sebekontrola ho stojí až příliš mnoho duševních sil. Tím se zčásti vysvětluje skutečnost, že jsou Angličané těžkopádní, mají tendenci vyhýbat se konfliktům, raději pobývají v ústraní, z čehož vyplývá jejich kult soukromého života.

Často stačí chvíli pozorovat dav Angličanů při oslavách státního svátku nebo na fotbalovém zápasu a rázem pocítíte, jak se národní temperament dere za hranice sebeovládání. Současní Angličané považují sebeovládání za hlavní přednost lidské povahy. Slova „ovládej se“ by se dala pokládat za heslo tohoto národa. Čím více se člověk umí ovládat, tím víc si ho ostatní váží. Ať už má člověk radost nebo trápení, úspěch nebo smůlu, musí chladnokrevně alespoň vypadat a nedat na sobě nic znát, nejlépe však se tak doopravdy cítit. Angličana už odmalička vedou k tomu, aby s klidem snášel zimu i hlad, překonával bolest i strach a krotil svou oddanost a antipatii.

Jelikož Angličané považují otevřené a uvolněné vyjadřování pocitů za známku nevychovanosti, občas hodnotí chování cizinců chybně, stejně tak jako cizinci často chybně hodnotí Angličany, když pokládají jejich „masku klidu“ za skutečnou tvář a nebo když nechápu, proč Angličané své opravdové já skrývají za touto maskou.

Co se týká obecného vzhledu Angličanů, jsou zpravidla vyšší postavy, mají světlé vlasy, modré oči a lehce vysunutou dolní čelist. Vysocí jsou nejen muži, ale často

¹ Tento idiom doslova znamená: nasadit si statečný obličej. Když jste smutní nebo máte špatnou náladu, ale nechcete, aby o tom ostatní věděli, tak se snažte, aby vás výraz v obličejí neprozradil. Tváříte se tedy, že je všechno pod kontrolou.

i ženy. Oči mají tak trochu vypouklé. Tváří se vždy naprosto klidně. V chování Angličanů není nic pozérského. Žijí především pro sebe. Je pro ně typická láska ke spořádanosti, usilování o pohodlí, a to nejen doma, ale i na cestách. Mají rádi kvalitní dopravu, čistý oblek a bohatou knihovnu.

Poznat opravdového Angličana v lidském mraveništi není nijak těžké. Nevyvede ho z míry žádný hluk ani křik. Jde si svou cestou. Je-li to třeba, určitě ustoupí stranou, uhne z chodníku, aniž by na sobě dal znát sebemenší údiv či leknutí.

Angličané z lidu jsou mimořádně přátelští a ochotní. Obrátí-li se na takového Angličana cizinec s nějakým dotazem, pak chytí cizince okolo ramen a začne mu ukazovat cestu, přičemž bude gestikulovat a opakovat několikrát jedno a totéž. Když se s ním konečně rozloučíte, ještě dlouho se bude dívat vaším směrem, jako by nevěřil, že jste všechno tak rychle pochopili.

Angličané dokážou nejen obejít všechny překážky, a tím se vyhnout nepotřebným problémům, ale vše vždy dělají tak, že ani ten nejbližší soused často nemá potuchy, že vedle něj běží práce na plné obrátky.

V zemi, v níž se bouří kruté větry, déšť a mlha, jsou podmínky, za nichž je člověk, víc než kdekoliv jinde, osamocen ve svém domově a izolován od okolí.

V Evropě neexistuje žádný jiný národ, pro něhož by zvyk byl přímo nedotknutelným zákonem. Jestliže existuje nějaký zvyk, pak i kdyby byl podivný, komický nebo něčím osobitý, žádný dobře vychovaný Angličan si nedovolí ho opomenout. Ačkoliv je Angličan politicky svobodný, striktně se podřizuje veřejné disciplíně a zakořeněným tradicím. Angličané jsou velmi tolerantní vůči cizím názorům. Je až nepředstavitelné, jak obrovskou má tento národ vášeň k sázkám. Velké oblíbené se těší také kluby, což je další důležitý fenomén. Klub je považován za domov, rodinnou svatyni, jejíž tajemství musí zůstat zachována. Největší ostudou je pro Angličana vyloučení z klubu.

Angličan má vždy velkou potřebu být ve společnosti, avšak nikdo jako on se neumí tak dobře držet stranou i tehdy, když je obklopen mnoha přáteli. Perfektně zvládá být sám ve velkém davu, aniž by překročil meze slušnosti, oddává se svým myšlenkám, dělá vše, co se mu zlíbí, aniž by kdy v něčem omezoval sebe či okolí. Nikdo si neumí tak přesně rozvrhnout svůj čas a hospodařit s penězi jako Angličan. Pracuje nadmíru,

ale vždy si dokáže najít čas na odpočinek. Během pracovní doby dře bez přestávky a vynakládá veškeré duševní a fyzické úsilí, zato ve volném čase se bezmezně oddává radostem života.

Každý Angličan, bez ohledu na to, kde žije, je poznamenán svojí národností. Ne vždy je možné rozeznat Francouze od Itala nebo Španěla, ale Angličana si s nikým nespletete. Všude, kde se objeví, si přináší své zvyky, svůj způsob života. Nikde a kvůli nikomu své zvyky nemění a všude se cítí jako doma. Má originální, svéráznou a velmi vyrovnanou povahu.

Angličan je velmi ješitný. Je si jistý, že v jeho vlasti všechno funguje lépe než kdekoliv jinde. Na cizince se proto dívá povýšeně, s lítostí a často s přehnanou jistotou své nadřazenosti. Jednou z hlavních životních hodnot je pro Angličana materiální blahobyt. Nikde jinde není pohlíženo na bohatství s takovou úctou. Bez ohledu na to, jaké má společenské postavení, zda je vědec, advokát, politický činitel či duchovní, je vždy především obchodník. Na prvním místě má heslo „vydělat co nejvíce“. Avšak nehledě na tuto nezkrotnou nenasytnost a touhu po obohacení, není Angličan vůbec lakomý – rád si užívá velkého pohodlí a žije na vysoké noze.

Angličané hodně cestují a vždy se snaží poznat danou zemi co možná nejdůkladněji, avšak s místními obyvateli se sbližují velmi málo. Sbližovat se v cizí zemi s cizinci jim nedovoluje etiketa, pýcha, nepochopení a pohrdání cizími zvyky.

Od přírody jsou flegmatictí, to jim ale nebrání uchovávat v srdci touhu po dobrodružství a vášnivou zálibu v nových a originálních nápadech. V umění má rád především velkolepost a originalitu, která se projevuje například v obřích mostech, monumentech, parcích aj.

Ideálem Angličanů je nezávislost, vzdělanost, vnitřní sebeúcta, poctivost a nezištnost, taktnost, vytříbenost způsobů, vybraná zdvořilost, schopnost obětovat čas a peníze pro dobrou věc, schopnost vést i podřízovat se, vytrvalost při dosahování vytčených cílů, absence nafoukanosti a vychloubačnosti.

Anglická etiketa a jazyk komunikace

Mnoho lidí považuje Angličany za chladné a málo pohostinné. Angličan se k vám skutečně může chovat chladně a jen tak se nedá do hovoru s prvním, koho potká. Pokud mu ale předložíte doporučující dopis, bude se k vám chovat velmi dobrosrdečně. Poté vás uvede do své rodiny, která k vám po krátké době bude velmi otevřená.

Když Angličané doma seznamují hosty, obvykle je představují pouze jménem: „To je Peter, to je Paul, a tohle je moje žena Mary.“ Pokud se k tomu dodává nějaká charakteristika, je většinou vtipné povahy.

Na návštěvě bude Angličan hovořit nejspíš o svých zájmech. Společné téma rozhovoru bude hledat přesně v této oblasti a skoro nikdy se nebude zmiňovat o tom, čím se v životě zabývá, obzvláště když něčeho dosáhl. Při seznámení tedy nemá cenu počítat s tím, že budete mluvit o tom, co vás na dané osobě nejvíce zajímá. Angličan se drží pravidla „nebýt osobní“, to znamená nestavět se do popředí, nemluvit neustále o sobě, o svých záležitostech a práci. Považuje se za nevhodné chování nepřiměřeně projevovat svou vzdělanost a vůbec nesmlouvavě cokoli tvrdit. Hosta, který u oběda náruživě brání svůj názor, budou v lepším případě považovat za cirkusového klauna, a v horším případě za nevychovence. V Anglii je povýšena na kult lehká, chytrá konverzace, která přispívá k příjemnému trávení času, nikoliv k hlubokomyslné besedě a už vůbec ne k střetnutí rozdílných názorů. Takže touha blýsknout se v konverzačním souboji znalostmi a humorem a získat tak všeobecnou pozornost zde nevyvolává obdiv, tak jako by tomu bylo u Francouzů. V tomto se Angličané podobají Japoncům. Přívaly výřečnosti obvykle naráží na útes oblíbené anglické fráze: „To sotva může posloužit jako vhodné téma ke konverzaci!“

Angličan v přesvědčení, že on sám nemusí ovládat žádný cizí jazyk, poctivě přiznává cizincům právo na špatnou angličtinu. Na rozdíl od Japonce však nikdy nepovažuje za svou povinnost podotknout, že jeho řeč ovládáte dobře. Tím pádem není třeba se ve společnosti Angličanů stydět za své chyby v jejich jazyce a omlouvat se za špatnou výslovnost. O této záležitosti se jednoduše nemluví. Na druhou stranu však Angličan nikdy nebude při rozhovoru s cizincem používat jednodušší věty, jak je tomu

zvykem u jiných národů. Dokonce si nepřipouští, že by jeho řeč byla pro někoho nesrozumitelná.

V Číně nebo Japonsku často stačí přečíst hieroglyfický nápis na obraze, vhodně či nevhodně očitovat nějakého známého starého básníka nebo filozofa, abyste si při rozhovoru získali přízeň svého společníka a našli tak společnou řeč. U Angličanů je něco takového vyloučeno. Neprojevují o cizince zvláštní zájem, chovají se k nim poněkud pohrdavě, tak jako k dětem mezi dospělými. I když jste nepřetržitě ve společnosti Angličanů, cítíte, že s nimi nemáte skoro žádný přímý kontakt. Dokonce i mluví takovým zvláštním hlasem – tlumeným až unaveným. Hovoří spolu, jako by si každý z nich o samotě nahlas přemýšlel.

Některé národy se už ani nepozastavují nad tím, že je jejich řeč hlasitá. Když se octnete na evropském kontinentu poté, co jste si zvykli na „polohlasné“ Angličany, začnete myslet na to, že je tu lidská řeč příliš hlasitá a lidé vám připadají zbytečně hluční.

Rus si s radostí vylévá srdce při otevřených a živých debatách, miluje oční kontakt, rychlou změnu mimiky a zvláštní gestikulaci. Angličan, aniž by projevovat své pocity, je naopak mlčenlivý, lhostejný ke svému okolí a mluví monotónně.

Přestože navenek působí Angličané vyrovnaně a mlčenlivě, smysl pro humor jim upřít nelze. Zatímco nedílnou součástí života Francouzů je důvtip, v případě Angličanů je to humor. Francouzský důvtip se projevuje především ve společnosti. Dokonce i cizinec, který nemluví francouzsky, vycítí na přelidněných bulvárech pozorováním veselých skupinek Francouzů u kavárenských stolků jiskrný důvtip. V anglickém humoru je cosi skrytého a osobního, co není určeno cizím. Tento humor se projevuje ve skrytých náznacích a v pousmání, adresovaném určitému okruhu lidí, kteří jsou schopni pochopit a ocenit to, co zůstalo nevyřčeno. To je důvod, proč je anglický humor cizincům zpočátku tak vzdálený a proč ho nelze pochopit hned nebo během osvojování jazyka. Jen časem lze pocítit jeho jemné nuance.

Zdrojem síly Angličanů je bezpochyby umění brát problémy s humorem a optimismem. Mají však tendenci nepříjemné záležitosti podceňovat a ignorovat, vydávají přání za skutečnost, což je svádí k sebeklamu a ve výsledku se projevuje jako slabina.

Angličané považují schopnost zachovat si smysl pro humor i v obtížných situacích za prvořadou přednost lidské povahy. Vtipkovat v dolech, zatímco záchranáři vytahují zavalené horníky, připadá Angličanům přirozené, ne-li nutné. Dotyčný, kterého hasiči právě vytáhli z hořícího domu, se snaží prohodit nějaký ten vtip ve smyslu: příště se namažu opalovacím krémem.

Anglické tradice předepisují rezervovanost při výběru slov a vyjadřování názorů jako výraz úcty ke společníkovi při rozhovoru, který má právo mít svůj vlastní názor. Tak jako Japonci, mají i Angličané sklony k tomu, že se vyhýbají kategorickému tvrzení či nesouhlasu. „Ano“ a „ne“ vnímají jako nevhodné výrazy, které je lepší vyjadřovat alegoricky. To je důvod, proč mají tendenci používat výrazy typu „přijde mi“, „myslím si, že...“, „možná se mýlím, ale...“. Umožňují totiž vyhnout se jednoznačnosti a přímočarosti, která může vést ke střetu názorů. Z úst Angličana sotva uslyšíte, že si přečetl skvělou knihu. Spíše řekne, že mu připadala celkem zajímavá, nebo dodá, že autor je zřejmě celkem talentovaný. Pokud Angličan řekne „podle mě to není vůbec špatné“, znamená to, že je to velmi dobré.

Mezi nejrozšířenější výrazy hovorové angličtiny patří „celkem“ nebo „přece jen“, které zmírňují důraznost jakéhokoliv tvrzení nebo nesouhlasu. Cizinec, který je zvyklý považovat mlčení za souhlas, si často chybně myslí, že se mu podařilo přesvědčit Angličana o tom, že má pravdu. Když vám Brit trpělivě naslouchá, aniž by vám oponoval, pak to ještě neznamená, že sdílí váš názor. Jakmile se však mlčenlivých Angličanů otevřeně zeptáte: „Ano nebo ne?“, „Jste pro nebo proti?“ začnou pokoušet z dýmky nebo změnit téma rozhovoru. Jestliže platí, že emocionální Francouzi nebo Italové nemají strach přehánět a vyjadřovat se barvitě, aby své myšlenky vyjádřili co nejsrozumitelněji a co nejpřesněji, pak Angličané mají spíše sklony k neúplným vyjádřením. Mají strach nejen přehánět, ale také být konkrétní, jako kdyby se jednalo o nějaký rozsudek, který nelze změnit, aniž by tím někoho urazili nebo by tím musela utrpět jejich vlastní důstojnost. Ponechat něco nedořečené je přece předvídaté, jelikož ještě máte možnost svůj výrok opravit, doplnit nebo svůj názor úplně změnit.

Stejně jako Japonci se i Angličané snaží vůči svému okolí nebyt příliš otevření. Tato vlastnost se projevuje v etice verbální komunikace tohoto národa. Být dotěrný při navazování kontaktu s neznámým člověkem je podle Angličanů zkrátka neslušné. Anglická debata překypuje zákazy. Kromě odpovědi „ano“ a „ne“, jednoznačných

souhlasných či nesouhlasných tvrzení, se pečlivě vyhýbá osobním záležitostem, zkrátka všemu, co by mohlo vypadat jako narušení cizího soukromí. Pokud však během rozhovoru nehovoříte o sobě ani o společníkovi, nepokládáte přímé otázky a jednoznačně na ně neodpovídáte, pak vám dojdou témata k rozhovoru a zůstane už leda probrat počasí. Anglická konverzace může cizinci zprvu připadat bez obsahu, nudná a nesmyslná. Je to však omyl. Za rezervovaností, která je patrná na první pohled, je skryta emocionální a vnímavá povaha Angličana. Vzhledem k tomu, že zavedená pravidla chování nedovolují, aby člověk své pocity vyjadřoval přímo, mají příslušníci tohoto národa velké sklony k narážkám a nedořečením. Angličané zvládnou najít cestu jeden k druhému přes všechny překážky konverzační etiky, jež si sami vytvořili. Časem se přesvědčíte, že v anglické besedě není primární její verbální obsah, ale podtext, což jsou společné zájmy či vzpomínky, na nichž je debata založena. Cizincům připadá anglická beseda mnohdy triviální právě proto, že se nedokážou ponořit do jejich hlubin a vychutnat si tak její opravdovou podstatu. Z toho vyplývá jiný důležitý závěr, že jazyk narážek a nedořečených výpovědí je určen jen vymezenému okruhu lidí, vně kterého ztrácí narážky svůj smysl.

V mnoha ohledech jsou Angličané nejslušnější a zároveň nejnezdvořilejší národ na světě. Jejich zdvořilost „vykvétá“ z úcty k lidské osobnosti a podněcuje ji přirozená laskavost. Jejich nezdvornost, která je přece jen složitější vlastností, je směsicí podezíravosti, lhostejnosti a nepřízně. Tento fenomén má kořeny v třídní struktuře anglické společnosti, v nebezpečí, které pro ni představuje cokoli, co s ní není v souladu. Na odpor narazí každý, jehož postavení či požadavky představují pro Angličana nebezpečí, neboť dokud cizinec nepředloží přesvědčivé „pověřovací listiny“, bude podezírán z toho, že chce víc, než by měl, že chce mít jiné postavení, než které mu přísluší, nebo že požaduje věci, na které nemá právo. Takže nikde jinde nebude větší pohostinnost než ta, které se dostane v Anglii člověku, na kterého tam čekají. Stejně tak nikde jinde nenarazí neočekávaný cizinec na tak chladný odpor jako v Anglii.

Anglická zdvořilost není jen tak nějaká zdvořilost, jde totiž o nepřekonatelné umění. Když se vás budou pokoušet dostat do šachu, tak to udělají natolik ohleduplně, že si ani neuvědomíte jejich záměr.

Pro Angličany je typické, že hodnotí něčí výslovnost, na základě které dotyčnou osobu zařadí k odpovídající sociální skupině. V tomto případě hraje mimořádnou roli

získaná výslovnost. Je třeba neplést si ji se standardní výslovností, tedy jednoduše řečeno, se správnou. Standardní výslovnost vypovídá o kultuře člověka a úrovni jeho vzdělání, zatímco získaná výslovnost poukazuje na příslušnost k vybranému společenskému kruhu. Získat tuto zvláštní výslovnost je možné jen v mladém věku na elitních školách v jihovýchodní části země a později ji dovést k dokonalosti na *college* v Oxfordu nebo Cambridge.

Avšak mít tento přízvuk ještě neznamená, že je vaše angličtina perfektní a že své myšlenky umíte vyjadřovat jasně a srozumitelně. Některé poruchy řeči a nejasná vyjádření jsou v Británii paradoxně známkou příslušnosti k vyšší společnosti. Podle londýnského měřítka je bezchybná řeč považována za nearistokratickou. O dotyčném, který mluví bezchybně, si mohou pomyslet, že se jedná o herce nebo cizince, ale rozhodně ne o osobu z aristokratických kruhů.

Obyvatelé současné Británie, obzvláště z jihovýchodní části země, neprojevují zájem o konverzaci s neznámými lidmi v autobuse či ve vlaku. Může je dokonce urazit i to, když náhodný soused jen nakoukne do novin, které zrovna drží v ruce. Londýňan nebude ochotně vyplňovat dotazník nebo odpovídat na otázky v rámci průzkumu veřejného mínění. Dokonce ani s přáteli nebude probírat svůj rodinný život a už vůbec ne své příjmy. Na rozdíl od Američana, Angličan nikdy nepíše svou zpětnou adresu na dopisní obálku.

Srdceryvná přiznání a intimní rozhovory jsou Angličanům cizí. Před pohřbem v domě zesnulého skoro nikdy nezaznamenáte vzlykání a slzy. Smrt blízké osoby neosvobozuje Angličana od plnění každodenních povinností.

Láska k domovu, zahradě a zvířatům

Angličané se dokážou cítit doma jako v jiném světě a zároveň respektovat domácí život ostatních lidí. Dům je pro Angličana pevnost, ve které se může skrýt nejen před nezvanými hosty, ale také uniknout omrzelým starostem. Za dveřmi svého příbytku se zcela osvobozuje nejen od každodenních starostí, ale také od vnějšího nátlaku. Volat ohledně práce až domů svému podřízenému nebo nadřízenému se v této zemi nesluší. Angličané vůbec považují telefon za méně vhodný komunikační

prostředek než například poštu. Telefonát může nevhodně přerušit rozhovor, čajový dýchánek nebo televizní pořad. Navíc vyžaduje okamžitou reakci bez možnosti si odpověď promyslet, zatímco dopis můžete otevřít kdykoliv chcete. Například se sluší sjednávat obchodní schůzku písemně, a nikoli telefonicky. Tato forma komunikace umožňuje flexibilní plánování času. Angličan umí velmi obratně využívat poštu, aby se vyhnul chození po úřadech. Potřebuje-li zaregistrovat auto, pošle písemný dotaz na příslušný úřad, aby zjistil, co je potřeba pro vyřízení záležitosti, a k tomu všemu ještě přiloží obálku se známkou a svou adresou. Obratem obdrží poštou formuláře k vyplnění a také pokyny o tom, jaké dokumenty je k nim třeba přiložit. To celé se znovu doporučeně pošle na příslušné oddělení registrace vozidel a za několik dnů se dokumenty poštou vrátí zpět společně s vystaveným technickým průkazem.

Angličany na Američanech udivuje nejvíce to, že nejsou schopní tak říkajíc „vypnout“. Dokonce i volné večery a víkendy tráví zpravidla s lidmi, se kterými pracují, což nevyhnutelně vede k tomu, že jak doma, tak i na návštěvě neustále přemýšlí a mluví o záležitostech, které je trápí v práci. Pro Angličana je něco takového netypické. Jakmile přijde domů, okamžitě vypouští z hlavy vše, co ho celý den zaměstnávalo. Doma se baví pouze s těmi, kteří mají ve volném čase stejné záliby jako on.

Co se týče jídla, jsou Angličané velmi nenároční. Peníze, které utratí za potraviny, považují za vyhozené, proto v tomto ohledu co nejvíce šetří. Ani oblečení není u tohoto národa na prvním místě. Mít vlastní dům – tohle je to největší toužebné přání anglické rodiny, cíl, pro který je schopna se rok co rok ve všem omezovat a přinášet různé oběti.

Angličan žije rád obklopen dobře mu známými věcmi. Pokud jde o zařízení domu, oceňuje, tak jako ve všem, především starožitnost a kvalitu. Když se v rodině začne mluvit o obnově nábytku, nemyslí se tím jeho výměna, ale rekonstrukce.

Každý Američan se ze všeho nejdříve snaží ukázat hostu svůj dům, kdežto Angličan vám málokdy ukáže víc než místnost pro hosty. Mnoho Američanů se středním příjmem preferuje žít v důchodu v penzionech nebo hotelech, aby se nemuseli starat o domácnost. Angličan se však drží vlastního bydlení do posledního dne. Jakmile si jeho děti založí rodinu a on odejde do důchodu, pak bude-li muset, prodá dům nebo byt a pořídí si levnější bydlení, ale udělá vše pro to, aby se vyhnul otrocké závislosti na pronajímateli.

Angličané jsou zakladatelé všelijakých koníčků, v nichž se často projevují různá nadání tohoto národa. Je snadné se přesvědčit o tom, že právě hledání společných zájmů souvisejících s volným časem, jsou jádrem britského rozhovoru. Angličané sbírají s obzvlášť velkým nadšením nejrůznější předměty.

Zahradnictví je národní vášní Angličanů, klíčem k pochopení mnoha stránek jejich povahy a vztahu k životu. Díky vlhkému mírnému podnebí se v Anglii celý rok zelená tráva a skoro neustále něco kvete. Zahrádkář tedy může pilně pracovat na čerstvém vzduchu a kochat se plody své práce. Růže a chryzantémy kvetou pod širým nebem až do vánoc a už začátkem března jsou známkou příchodu jara poupata krokusů a narcisů. Tvrdá práce na zahradě a viditelná obratnost v „oboru“ je stejně vážena ve všech společenských vrstvách britské společnosti. Zde Angličan odhazuje veškerou svou rezervovanost. Jeho vkus a chování na zahradě prozradí o jeho osobnosti a charakteru mnohem více než jakýkoliv životopis.

Další vášní, v níž se projevují osobnostní kvality Angličana, jsou domácí zvířata. V této zemi je překvapivě velký počet lidí, kteří chovají psy, kočky, koně, krávy, ovce nebo prasata. O londýnských parcích lze právem tvrdit, že jsou nejbezpečnějším domovem ptáků a zvířat. Tito „obyvatelé“ parků nemají ani trochu strach z lidí. Vznesené labutě míří ze všech břehů rybníka k náhodnému kolemjdoucímu, zatímco vrabci a veverka se nechávají odvážně krmit přímo z rukou návštěvníků parku. Všechny živé bytosti v Anglii považují člověka za přítele a dobrodince. Nikde jinde na světě nejsou psi a kočky zahrnovány takovou péčí jako u chladných Angličanů. Pes či kočka je pro Angličana nejoblíbenějším členem rodiny a často se zdá, že je i nejlepším společníkem. Je to neuvěřitelné, ale v anglické rodině má očividně vyšší postavení domácí mazlíček než dítě. Projevuje se to na materiální i morální stránce, neboť je to právě pes nebo kočka, komu je věnována veškerá péče. Člověk, který nemá rád zvířata (nebo nedej bože ona nemají ráda jeho), bude mít problém si získat přízeň Angličanů. Ti jsou totiž přesvědčeni, že pes dokáže bezchybně rozpoznat charakter nebo úmysly člověka, kterého vidí poprvé. Pokud se pes k některému z hostů začne chovat nepřátelsky, pak budou ostatní vůči dotyčnému ostražití. Dokonce i ten, kdo je v Anglii poprvé, snadno zjistí, jak dokonale jsou zde vychovány děti a jak nehorázně se zde chovají psi a kočky.

Spartánská výchova dětí

Podle Angličanů jsou mnohé národy, konkrétně Italové, příliš krutí k zvířatům a příliš liberální k dětem. Italové však vytykají Angličanům přesný opak – přespříliš milují zvířata a jsou přespříliš krutí k dětem. V hloubi duše jsou Angličané přesvědčeni, že je lepší, aby rodiče byli spíše přísnější než mírní. Ještě zde existuje přísloví: „Budeš-li šetřit rákosku – zkažíš dítě“. V Británii si myslí, že trestat děti není jen rodičovské právo, ale i povinnost. Tady se nebojí jednat s dítětem krutě. Není také náhodou, že tělesné tresty na školách této země dosud nejsou zrušeny.

Pokud dítě sedí otci na ramenou nebo se chytá matčiných šatů, pokud fňuká, o něco prosí, zkrátka vyžaduje veškerou pozornost, anebo pokud naopak rodiče neustále pobíhají kolem dětí, popohánějí je či napomínají, pak se většinou ukáže, že se nejedná o anglickou rodinu. Angličané jsou toho názoru, že nepřiměřený projev rodičovské lásky a něhy škodí dětské povaze. Podle jejich tradic je zvykem chovat se k dětem zdrženlivě až chladně. To nutí rodiče krotit své city a děti si na to chtě nechtě musí zvykat. Dokonce i kočárek s miminkem je zvykem dávat tak, aby matka neslyšela jeho pláč a nelákal ji tak přijít k dítěti a utěšit ho. Rodiče učí děti disciplíně již od útlého věku, což umožňuje předejít jistým předpokladům a sklonům, o kterých je známo, že musí být nemilosrdně potlačeny – patří k nim týrání domácích zvířat, ničení cizího majetku a tak dále. Ve všem ostatním jsou děti zbaveny malicherné péče a neustálého hlídání, čímž se učí nejen samostatnosti, ale i zodpovědnosti za své činy.

Dětem vštěpují, že slzy jsou nedůstojné, ba hanebné. Malé dítě, které brečí proto, že se uhodilo, vyvolá upřímný výsměch ze strany vrstevníků a tichou nespokojenost u rodičů.

Bez ohledu na rodinné příjmy jsou děti oblékány velmi skromně – mladší děti nosí oblečení, které se dříve kupovalo pro starší sourozence. Večer, mezi osmou a devátou hodinou, posílají rodiče nejen malé děti, ale i školáky bez diskuze do postele, aby se mohli v klidu věnovat svým záležitostem. Je nepřipustné, aby děti mladší pěti let seděly při jídle u společného stolu s ostatními.

Hlad je u Angličanů jedním z nástrojů výchovy. Je to efektivní prostředek zocelování vůle a formování silného charakteru. Baculaté dítě je zde považováno za překrmené a nemocné a zavalití školáci jsou vskutku nešťastné bytosti – vrstevníci se

jim nejen posmívají, ale doslova je šikanují. Avšak hubenost je znakem pevného zdraví a dobré výchovy.

V Anglii existuje stará tradice posílat děti studovat co nejdále od rodičovského domova – děti se mezi cizími lidmi chovají lépe než u rodičů doma. Tak se naučí rychleji žít samostatně.

V anglické rodině si všichni vykají. Je zde méně než kdekoliv jinde sentimentálních povrchních dívek, jejichž život je zasvěcen jen módě nebo čtení románů. Velmi zřídka narazíte na anglického „otce-tyrana“, který bude ničit život manželce a dětem, aby si prosadil svou. Dítěti se dostává výborné fyzické výchovy, snaží se ho zocelit vůči životním nesnázím a drsnému klimatu v zemi. Děti jsou naučeny statečností, trpělivostí a neobvyklé schopnosti snášet případnou nouzi a fyzické utrpení.

Otec je pánem a hlavou rodiny, ve které má největší autoritu. Vůli otce děti plní bez odmlouvání. Ideální představou každého Angličana je, aby se děti co nejdříve osamostatnily, našly si vhodného partnera, hodně vydělávaly a žily v plném blahobytu a až do hlubokého stáří získávaly nové vědomosti, hodně cestovaly a neztrácely zbytečně čas.

Obvykle platí, že pokud rodiče v životě hodně zakusili a přetrpěli, snaží se své děti ušetřit podobných zkoušek a trápení. Angličané nikoli – ať už svého blahobytu dosáhl Angličan jakkoliv, nikdy se nebude snažit ušetřit děti těžkých zkoušek.

Mladíci a dívky začínají mezi devatenácti až dvaceti lety samostatný život. Na této rané samostatnosti mladých Angličanů je mnoho pozitivního, ale zároveň tato horečnatá touha po výdělku, krutý boj a tvrdá práce pouze pro to, aby si vytvořili teplé hnízdečko, ubíjí v člověku všechny ostatní, méně pragmatické cíle.

Anglické dívky se nehledě na své rozsáhlé znalosti chovají velmi prostě, ve společnosti jsou obvykle stydlivé. Angličanky jsou spíše dobré přítelkyně, milující sestry, dobré spolupracovnice, vynikající hospodyně, ale zdaleka ne světácké ženy. Rozhodně vás nezahalí proudem výřečnosti, sarkasmu a důvtipem Francouzek – jsou spíše jejich přesným opakem.

Mezi dětmi v anglické rodině neexistuje rovnoprávnost. Hlavní podíl dědictví získává nejstarší syn. Z tohoto důvodu se bratři k sobě málokdy chovají upřímně a přátelsky. Děti nikdy nežijí v domě rodičů, jakmile založí vlastní rodinu. Přesně tak spolu nikdy nežijí dva ženatí bratři. Dokud žijí v domě rodičů, každý z nich si snaží hlídat své soukromí, jehož narušení se považuje za násilí.

Zvláštnosti anglického obchodního stylu

Obchodní svět Anglie se od ostatních zemí nápadně liší. Pro anglické podnikání je typický „kastovní systém“, který na jednu stranu určuje jeho vysokou profesionální úroveň, ale na druhou stranu brání přílivu nových sil. Přestože angličtí podnikatelé patří k jedněm z nejkvalifikovanějších v západním obchodním světě, průmyslový sektor podnikání zatím nedosáhl takových výšin rozvoje jako je tomu v USA, Německu a Japonsku. Celkově angličtí podnikatelé nemohou vystoupat na nejvyšší úroveň analýzy dlouhodobých perspektiv. Zpravidla jsou průbojní, jakmile jde o okamžitý přínos, uzavírání obchodů, které zaručují rychlý zisk, ale velmi neochotně vynakládají prostředky v případě, že se výnos očekává až za pět deset let. Pro anglické podnikání je charakteristický konzervatismus, který při velké vynalézavosti způsobuje nedostatečnou propracovanost mechanismu implementace nových idejí a technologií do sériové výroby.

Typický anglický obchodník je vyškolený, vzdělaný člověk, v němž je spojena nejlepší profesní příprava a svérázný politický infantilismus. Rozhodující jsou pro něj čistě lidské kvality. V práci mnoho času netráví, neboť má široké spektrum zájmů, a to nejen v oblasti ekonomiky, ale také sportu, literatury a umění. Je velice všímavý, dobrý psycholog a neakceptuje neupřímnost a zatajování slabších stránek profesionální přípravy.

V souvislosti s tím bude nejlepší, když okamžitě prohlásíte, že se od Angličanů dá mnohé naučit a požádáte vašeho anglického kolegu o praktickou radu. Navíc se o své znalosti a zkušenosti dělí celkem ochotně, často prozrazují tajemství svého řemesla a poukazují na specifika trhu toho či onoho státu.

Okruh anglických podnikatelů je celkem malý a rozšiřuje se především díky rodinám, které se věnují podnikání již mnoho let. Proto mladí lidé, kteří vstupují do světa podnikání, mají vynikající psychologickou přípravu. Po teoretické a praktické stránce jsou připravováni na *college* a specializovaných obchodních školách. Kromě specializovaných informací studenty učí formou obchodních her taktiku a strategii při vedení obchodních jednání a předkládají možná řešení obchodních záležitostí. Důležitou disciplínou studijního programu je sociální psychologie.

Výběr personálu z řád absolventů je velmi důkladný a přísný. Zpravidla se vyhlašuje výběrové řízení a s úspěšnými uchazeči se uzavírají pracovní smlouvy na dobu určitou. Budoucí profesní kariéra každého člověka závisí na jeho profesních a osobnostních kvalitách a na jeho sociálním statusu.

V anglickém podnikání existuje jistý rituál komunikace, který se všichni snaží dodržovat při osobním a telefonickém styku, během pracovních obědů, návštěv sympozií, kongresů, seminářů, výstav a při činnosti v rámci prestižních klubů. Pro britskou elitu, včetně podnikatelů, je velmi důležité navštěvovat zábavné akce, jakými jsou tenisové turnaje, koňské dostihy apod. To vše je třeba mít na vědomí, aby jste si získali náklonnost anglického podnikatele. Jakmile s ním navážete kontakt, získáváte tak nejen obchodního partnera pro danou chvíli, ale zároveň vytváříte půdu pro navazování dlouhodobých obchodních vztahů, jež vám i vašemu podniku přinesou v budoucnu nemalé výhody.

Pokud vás anglický partner pozval na lunch, neodmítejte pozvání, ale pamatujte, že také budete muset zorganizovat podobnou akci. Před schůzkou se informujte, kolik má váš partner času. Dáte tím najevo, že si vážíte nejen svého času, ale i jeho. Stejně tak je důležité nezapomínat projevovat pozornost těm obchodním partnerům, s nimiž jste se stýkali nebo jednali již dříve. Přání k svátku či narozeninám, pozdravy nejbližším vašeho kolegy vám přidávají na obchodní autoritě a poukážou na vaši zdvořilost a dobré lidské kvality. V anglických obchodních kruzích existuje rituál týkající se věnování dárků a je stanoven seznam předmětů, na které se nepohlíží jako na úplatky, ale jako na dárky. Patří sem kalendáře, poznámkové bloky, zapalovače, firemní propisky a na Vánoce alkoholické nápoje. Ostatní předměty nejsou vnímány jako projev pozornosti, ale jako nátlak na partnera. Anglické firmy to vnímají velice choulostivě. Pokud se v obchodních kruzích objeví informace, že u zástupců některých firem bylo

zaznamenáno podobné jednání, pak to může otřást důvěrou k nim. A to už je natolik vážné, že tito obchodníci musí ve výsledku opustit danou oblast podnikání.

Základ lidských vztahů tvoří v Británii nezávislost hraničící s odcizením. Anglická povaha má sklony k vyčkávání a neuspěchanému hledání kompromisu mezi vírou a pochybností. Neustálé hledání usmiřujícího, realizovatelného, pohodlného – právě tato mlhavost myšlení, která v případě potřeby umožňuje ignorovat zásady, logiku a zároveň zastávat dva protichůdné názory, vytvořily Anglii reputaci „Záludného Albionu“ – její představitelé sami poskytli důvod k tomu, aby byli pokládáni za pokrytce.

Angličané mají velký cit pro spravedlivost, proto při jednáních vyznávají „fair-play“, nestrpí vychytralost a zákeřnost.

Při jednáních je postoj jakékoliv anglické firmy zpravidla tvrdý. Jednání probíhá s použitím rozsáhlých faktických, informačních a statistických materiálů. Propočítává se každá položka, přísně se zaznamenává každý detail a parametr smlouvy. Projednávají se nejen záležitosti týkající se smlouvy, ale také činnosti, zaměřené na budoucí rozvoj obchodní spolupráce, konkrétně perspektivy uzavření dalších možných obchodů, možnosti spolupráce v oblasti výroby a prodeje.

Není vhodné vést jednání s anglickou firmou bez řádné přípravy a předběžné dohody. Improvizace je zde nepřijatelná. Také není nutné informovat anglické partnery o svém příjezdu, pokud jsou termíny a program pobytu předem domluveny. Dochvilnost je v Británii přísným pravidlem. Je zvykem, že se ruce podávají pouze při prvním setkání, při dalších setkáních si Angličané vystačí s jednoduchým slovním pozdravem.

Jednání tradičně začínají konverzací o počasí a sportovních novinách. Angličané se rozhodují pomaleji než například Francouzi. Na čestné slovo Angličana se můžete spolehnout. K jednáním přistupují velmi pragmaticky, neboť předpokládají, že v závislosti na partnerově pozici během jednání se podaří nalézt to nejlepší řešení. Jsou dostatečně flexibilní a ochotně reagují na iniciativu partnera. Umění vyhýbat se konfliktům během projednávání jakýchkoliv problémů je pro Angličany tradiční.

KOMENTÁŘ K PŘEKLADU

2.1. ÚVOD

Tato část bakalářské práce je věnována analýze výchozího ruského textu a jeho českému překladu. Odborný komentář je koncipován analyticky. Nejprve se zaměřím na analýzu ruského textu, který jsem si pro překlad vybrala. V další části práce přistoupím k problematice překladu a představím stěžejní problémy, k nimž při překladu docházelo. Následně objasním, co mě k jednotlivým překladovým řešením motivovalo.

Při analýze jsem se rozhodla vycházet z translatologické klasifikace německé autorky Christiane Nordové, kterou popsala ve své knize „*Textanalyse und Übersetzen*“. Publikace je zaměřena na analýzu textu a problematiku překladu. Autorka ve své knize klasifikuje dva typy faktorů, jež slouží k analýze textu. Jedná se o vnětextové a vnitrotextové faktory. Analýza těchto stylových faktorů umožní důkladné prozkoumání výchozího textu a následný rozbor řešení překladatelských problémů.

Součástí odborného komentáře bude taktéž překladatelská koncepce, metoda překladu a strategie řešení překladatelských problémů, ke kterým v procesu překládání docházelo. Tato a další část práce bude obohacena o ukázky z ruského textu a jejich české překlady. Následně bude rozpracována typologie překladatelských posunů, které byly při překladu nevyhnutelné.

2.2. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA

V této části práce aplikuji na ruský text vnětextové a vnitrotextové faktory dle výše zmíněného modelu Christiane Nordové. Cílem bude zhodnotit text originálu podle vybrané klasifikace a vytvořit tak platformu pro následnou analýzu překladatelských posunů a jejich typologii, stanovení překladatelské koncepce a metody.

2.1.1. VNĚTEXTOVÉ FAKTORY ORIGINÁLNÍHO TEXTU

2.1.1.1. Text a jeho původ

Jako text k překladu jsem zvolila první kapitolu ruské knihy „*My govorim na raznykh jazykach*“, která pojednává o mezikulturních rozdílech a jejich vlivu na sféru mezinárodního obchodu. Publikace je prezentována jako příručka pro podnikatele.

Kapitola, kterou jsem přeložila, pojednává o Angličanech, částečně o jejich historii, povaze, kultuře a v neposlední řadě o způsobu obchodování se zahraničními partnery. Text je možné zařadit do oblasti sociální psychologie (autor publikace je považován za odborníka na sociální psychologii a mezilidskou komunikaci).

Vybraná publikace doposud nebyla přeložena do češtiny a poprvé byla publikována v Moskvě roku 1998 v ruském nakladatelství Agentstvo FAIR.

2.1.1.2. Autor

Autorem knihy „*My govorim na raznykh jazykach*“ je Vladimír Alexandrovič Sucharev (narozen roku 1937), jenž je autorem odborných publikací, které jsou věnovány mezikulturním rozdílům, ale také psychologii osobnosti. Vybraná publikace je zaměřena především na obchodní styky mezi jednotlivými národy. Autor se pokouší odůvodnit obchodní návyky národů tím, že hledá jistou souvislost mezi národní kulturou a národním charakterem. Vycházím z předpokladu, že většinu praktických poznatků autor čerpal z osobního života.

Jak již bylo výše zmíněno, autor je považován za odborníka na sociální psychologii a mezilidskou komunikaci. O autorovi výchozího textu se bohužel nepodařilo najít dostatečné množství informací (o jeho životě, působení a publikační činnosti), proto není možné autora blíže specifikovat.

2.1.1.3. Adresát

Výchozí text je psán rusky, proto bychom mohli jako primárního recipienta označit ruského čtenáře. Obecně vzato by mohl být adresátem kdokoliv, kdo ovládá ruský jazyk na vyšší úrovni a zajímá se o vybranou tematiku. Mohou to být například

lidé, které zajímá mezikulturní komunikace a kultura cizích zemí nebo se chtějí dozvědět něco o zahraničních obchodních zvycích. Nabyté poznatky ze světa podnikání čtenář může následně aplikovat v praxi.

Z hlediska náročnosti výstavby textu a užitých slohových postupů lze tvrdit, že text je vhodný pro širokou veřejnost. V originále se v malé míře vyskytuje odborná terminologie, která však adresátovi nijak zvlášť nekomplikuje porozumění textu. Pokud bychom se chtěli zaměřit na některé problematické úseky, které by z hlediska porozumění mohly být pro adresáta trochu komplikované, jednalo by se o některé anglické reálie, které by ruský čtenář nebo čtenář českého překladu, tj. český čtenář, mohl považovat za neznámé (viz 2.4.1. Rovina lexikální). Přesto jsem toho názoru, že většina českých čtenářů již vybrané reálie zná.

Vycházím z předpokladu, že cílový čtenář (adresát) má kulturní a historický rozhled, základní znalosti z oblasti podnikání a v neposlední řadě i zájem o vybrané téma.

2.1.1.4. Funkce textu

Ve výchozím textu se mísí rozdílné funkce, které se podílejí na výsledné podobě komunikátu. Primární a převládající funkcí ruského textu je funkce informativní. Tuto funkci můžeme v textu pozorovat na autorově snaze co nejsrozumitelněji nastínit čtenáři (adresátovi) popisované téma, a tím zamezit případnému neporozumění tématu. Autor se snaží čtenáři předložit veškeré zajímavosti týkající se Angličanů a Anglie. V textu se setkáváme s reáliemi, které se týkají anglického prostředí a které bylo potřeba při překladu adekvátně převést, aby i v přeloženém textu informativní funkce zůstala zachována.

Při bližší specifikaci informativní funkce se setkáváme s další doprovázející funkcí, a to funkcí vzdělávací. Autor se snaží čtenáře upozornit na cizí kulturu a vzdělat ho v oblasti cizích reálií a mezikulturní komunikace.

V textu se setkáváme také s estetickou funkcí. Projevuje se především na rovině stylu (např. časté užívání frazeologismů a idiomatických spojení).

Narazíme také na funkci fatickou (kontaktní). Tato funkce je nejvíce zastoupena v poslední kapitole (*Особенности английского делового стиля* O: 47). Autor používá prvky, kterými se snaží udržovat kontakt s čtenářem. Jako příklady oslovení čtenáře uvádím následující ukázky: *Тем самым **вы** покажете, что*

*цените не только свое, но и его время. Не менее важно не забывать оказывать знаки внимания тем, с кем **вы** когда-то ранее встречались или вели переговоры.* (O: 50) *Однако, если **вы** представите ему рекомендательное письмо, англичанин будет с вами очень радушен* (O: 33). Domnívám se, že autorovým primárním cílem bylo vytvořit ryze informativní publikaci, proto se kontaktní funkce v textu vyskytuje magrinálně.

2.1.1.5. Médium

Christiane Nordová (Nord, 2009: 61) popisuje *médium* jako způsob translace textu k adresátovi (čtenáři). Především se jedná o to, v jaké komunikační situaci (mluvené či psané) text vystupuje. To se následně projevuje nejen na podmínkách recepcce, ale především na produkci textu – realizaci obsahu (stupni explicitnosti, logické výstavbě argumentů) a jazykové, stejně tak i nejazykové výstavbě textu (syntax, koheze, styl aj.)

Analyzovaný ruský text lze označit jako psaný komunikát. Médiem je v tomto případě tištěná kniha. Text originálu má formální výstavbu a je logicky strukturován do jednotlivých kapitol.

Součástí komunikátu jsou i neverbální prostředky, které obohacují text jako celek a zvýrazňují vybrané funkce. Najdeme zde ilustrace, které doplňují jednotlivé kapitoly a zastupují tak informativní funkci. Cílem těchto ilustrací je také zaujmout čtenářovu pozornost a poskytnout mu tak přehled o obsahu kapitoly. O neverbálních prostředcích textu důkladněji pojednávám v kapitole 2.1.2.6. Neverbální a suprasegmentální prostředky.

2.1.1.6. Pragmatické vlivy času a prostředí

Kniha vznikla a byla poprvé publikována v Moskvě roku 1998. V textu se setkáváme s kulturně-historickými reáliemi z anglického prostředí. Autor se snaží čtenáři (primárně ruskému) přiblížit neznámé reálie detailním popisem.

Téma textu nemá nijak zvláštní návaznost na dobu, v němž publikace vznikla. Čas a místo vzniku originálu tedy neměl na překlad zásadní vliv. Z hlediska překladatelského se tato pragmatická skutečnost dá hodnotit jako ulehčující. Při překladu nebylo potřeba se uchylovat k aktualizaci a adaptaci děje. Více v oddíle Typologie překladatelských posunů 2.5.4. Rovina pragmatická.

2.1.2. VNITROTEXTOVÉ FAKTORY ORIGINÁLNÍHO TEXTU

2.1.2.1. Název

Jiří Levý rozlišuje dva typy názvů – popisný a symbolizující (Levý, 2012: 140). Podle této klasifikace bychom název celé publikace (*Мы говорим на разных языках*) a překládané kapitoly (*Люди с берегов туманного Альбиона*) hodnotili jako popisný. Oba názvy jsou relativně dlouhé. Překlad názvu kapitoly o Angličanech (*Люди с берегов туманного Альбиона*) nečinil výrazné problémy. Chtěla jsem zachovat historický název Anglie (Albion), který v českém prostředí není příliš užívaný a zesílit tím informativní funkci textu. Název tak na čtenáře může působit tajuplně. Při překladu názvů jednotlivých podkapitol jsem se rozhodla pro doslovný překlad.

Překládaný text je rozdělen do pěti menších podkapitol, které nejsou tematicky propojeny. Každá menší kapitola pojednává o jiném tématu – historii a charakteru národa, o způsobu komunikace v každodenním životě, výchově dětí a dalších zajímavých tématech. Autor se takto snaží zpestřit své vyprávění a poskytnout čtenáři co nejvíce informací o anglické povaze a kultuře.

2.1.2.2. Kompozice

Text originálu můžeme hodnotit podle horizontálního a vertikálního členění. Z hlediska významové soudržnosti textu (koherence) jsou všechny složky v souladu a text jako celek působí harmonicky. Je v něm zratelná jednota obsahu i tematická návaznost jednotlivých celků.

Podle horizontálního členění je text rozdělen na menší kapitoly. Všechny podkapitoly tematicky vycházejí z hypertématu, avšak každá z těchto kapitol pojednává o jiné problematice, jež je obsažena v jejich názvu. Kapitoly jsou členěny do jednotlivých odstavců, které však nejsou zcela homogenní (místy mezi obsahy jednotlivých odstavců chybí plynulý přechod). Autor se snaží zachovat koherenci textu častým užíváním slov „*англичанин, английский, Англия...*“, které odkazují na hypertéma celku a které zároveň můžeme vnímat jako aktualizační prvek. Dále autor udržuje textovou koherenci používáním různých deiktických zájmen, navazovacích částic a využíváním synonymického opakování. Odkazování zájmenem se dá pozorovat na následujícím příkladu: *Никто не умеет [...] как англичанин. Он чрезвычайно много работает, но всегда находит время для отдыха.* (O: 31)

Vertikální členění textu je přehledné, což umožňuje čtenáři snadnou orientaci v textu. Jak už jsem zmínila, každá podkapitola má vlastní název. Z hlediska grafiky je možné zmínit typ písma u nadpisu hlavní kapitoly, který je jiný než u nadpisů podkapitol. Tyto kratší podkapitoly jsou nadepsány kurzívou. V textu jsou obsaženy ilustrace, které mají již zmíněnou, informativní funkci. Komunikát není přesycen prostředky vertikálního členění a jako celek působí velice přehledně. V textu není obsažen znatelný úvod ani závěr.

2.1.2.3. Styl

V textu se setkáváme s prvky rozdílných funkčních stylů. Vzhledem ke skutečnosti, že jednotlivé kapitoly pojednávají o rozdílných tématech, dochází ke kombinaci rozdílných stylů, což však nijak nenarušuje celkový styl vyprávění.

Text obsahuje především prvky umělecké literatury, ale setkáme se i s odborným stylem. V ruském textu se mísí funkce komunikační se vzdělávací a estetickou, které byly označeny jako primární funkce analyzovaného textu. Jak už jsem zmiňovala, v textu se často objevují různá frazeologická a idomatická spojení, která obohacují text a činí ho tak zajímavějším. Součástí textu je například užívání personifikace (více viz 2.5.3. Rovina stylistická) Užívání různých frazeologismů je pro autorův styl velmi typické. Pokud bychom vycházeli z klasifikace frazeologismů, pozorujeme v textu častý výskyt *фразеологических единств* (фразеологические единства): [...] *к ее историческому развитию «приложили руки» многие завоеватели.* (O: 26); *Они держались особняком от местных жителей, требуя [...]* (O: 26); *Даже когда человека «сгибают в бараний рог», [...]* (O: 39); tyto frazeologické jednotky se vymezují jako relativně stálé a expresivní spojení slov. V ruském textu narazíme také na přísloví (*фразеологические выражения; пословицы*): *«Пожалеть розгу – значит испортить ребенка».* (O: 44) přeloženo jako „*Budeš-li šetřit rákosku – zkažíš dítě*“. (P: 22)

V závěrečné části textu autor přechází k odbornému stylu. Jako hlavní prvky odborného stylu, které se v textu vyskytují, bych ráda zmínila odborné výrazy z oblasti podnikání, objektivní postoj autora, nepřítomnost emocionality a expresivity. V textu je často užíváno třetí osoby singuláru prézentu. Autor chce pravděpodobně užitím prézentu poukázat na jistou ustálenost některých zvyků, činností, např.: *Англичане много путешествуют, и всегда стараются как можно более подробно познакомиться со страной, но совсем мало сближаются с ее людьми.* (O: 32),

[...] *англичанин избегает раскрывать себя* [...] (O: 37), *Точно так же никогда не живут вместе два женатых брата.* (O: 47).

Pro určení užitých slohových postupů jsem čerpala z publikace *Současná stylistika*. Autor zvolil informační slohový postup (v textu se často vyskytují strohé výčty faktů), dále se objevují prvky postupu popisného a vyprávěcího. Znaky vyprávěcího slohového postupu nalezneme převážně v první podkapitole ruského textu, která pojednává o dějinách země. Rysy, jež jsou charakteristické pro popisný slohový postup a které se v textu objevují, jsou výstižně charakterizovány ve výše zmíněné publikaci: „Popisný slohový postup směřuje k nadčasovosti, proto v něm má přednost nepříznačová 3. os. sg. prézenta.“ (Krčmová, 2008: 109)

2.1.2.4. Syntax

Z hlediska syntaktického v ruském textu převažuje užívání dlouhých souvětí, avšak vyskytují se i věty jednoduché. Ruská souvětí jsou zpravidla delší než v češtině, proto bylo potřeba některá dlouhá souvětí při překladu rozdělit do kratších útvarů. V textu se také uplatňují infinitivní konstrukce, které jsou pro ruské texty typické (viz 2.4.2. Rovina syntaktická).

V textu originálu převládají věty oznamovací. Vztahy mezi jednotlivými vedlejšími větami jsou vyjadřovány různými spojkami, konektory. Narazíme také na uvozující konstrukce, které mají příznak odbornosti, např.: *Из этого следует*, [...] (O: 38), aj. Některé užité prostředky bychom mohli hodnotit jako *vsuvky*, které jsou jak v ruských, tak českých textech relativně často zastoupeny, samozřejmě v závislosti na stylu komunikátu (například v ústních projevech je jejich užití vyšší než v psaných). Jedná se o následující případy: *Люди* [...], *по видимому*, [...] (O: 83); *парадоксально, но* [...] (O: 43). Tyto vsuvky mohou mít evaluativní povahu a do věty bývají volně zapojeny (v psaných textech se vždy oddělují čárkou) a s ostatním větným celkem se syntakticky nespojují. Jsou tvořeny buď slovem, nebo slovním spojením nebo větou. (Mrázek, 1960: 83)

Neopomenu ani přechodníky, které jsou pro ruské texty velmi příznačné. V češtině se považují za zastaralé, ale i přesto se s nimi v současném jazyce můžeme setkat (viz 2.4.2. Rovina syntaktická).

2.1.2.5. Lexikum

Lexikální stránka je stejně jako autorův styl celkem různorodá. Autor používá mnoho synonymických výrazů, což přispívá k oživení textu a jeho čtivosti. Text je psaný současnou spisovnou ruštinou. Autor tíhne k užívání abstraktních pojmů.

Z hlediska stylistického rozvrstvení převažuje v textu originálu lexikum neutrální (nepříznakové). V některých kapitolách se vyskytuje odborná terminologie, internacionalismy (převážně v poslední kapitole, ve které popisuje anglické způsoby podnikání; více 2.5.1. Rovina lexikální). Příznakové lexémy jsou v textu zastoupeny v malé míře.

Odborná slovní zásoba se vyskytuje především v poslední kapitole, která se týká zvláštností anglického obchodního stylu. Je zde relativně mnoho výrazů z oblasti podnikání (většinou se jedná o slova cizího původu a *internacionalismy*).

Expresivní lexikum se v textu vyskytuje minimálně, převažují výrazy neutrálního charakteru. Vzhledem ke skutečnosti, že lexikální stránka komunikátu vychází vždy z postoje, který autor k tématu zaujímá, pak se domnívám, že autor chtěl zůstat objektivní, a tím pádem se zdržel užívání stylově zabarvených výrazů.

Objevují se taktéž některé názvy anglických reálií, které jsou v ruském textu přepsány azbukou. O převodu reálií do češtiny pojednávám více v oddíle 2.4.1. Rovina lexikální.

Lexémy s dobovým příznakem se vyskytují minimálně. Historismy v textu přítomny nejsou.

2.1.2.6. Neverbální a suprasegmentální prostředky

Součástí psaných komunikátů jsou také neverbální a suprasegmentální prostředky. Tyto elementy mohou mít v textu různé funkce, například mohou sloužit k doplnění informace, jejímu zdůraznění nebo k zesílení intenzity celé výpovědi. Neverbální prostředky mohou být nositeli kulturní funkce. (Nord, 2009: 123) K suprasegmentálním prostředkům řadíme intonaci, kterou v psaných komunikátech označujeme interpunkcí (čárka, vykřičník, uvozovky aj.).

Autor velmi často používá uvozovky. Motivace jejich užívání je různá a vychází převážně z kontextu sdělení. Nejčastěji je autor používá k vyjádření přeneseného významu (uvozovky se dost často vyskytují při užívání idiomatických spojení), např.:

Несмотря на островное положение Великобритании, к ее историческому развитию **«приложили руки»** многие завоеватели. (О: 26), [...] способность держать свои чувства в **«узде»**. (О: 27), Когда речь заходит о **«жесткой верхней губе»** англичанина, [...] (О: 28), Этим можно отчасти объяснить то, что англичане тяжелы на подъем, склонны **«обходить острые углы»**, что им присуще желание быть вне посторонних взглядов, [...] nebo Слова **«Умей держать себя в руках»** можно назвать [...] (О: 29), Англичанин придерживается правила **«не быть личным»**, то есть не выставляя себя в разговоре [...] (О: 33), Здесь еще бытует пословица: **«Пожалеть розгу – значит испортить ребенка»**. (О: 44)

Dále autor používá uvozovky k označení přímé řeči nebo citátu, např.: [...] излюбленной английской фразы: **«Вряд ли это может служить подходящей темой для разговора!»** (О: 34), [...] друг другу просто по имени: **«Это – Питер, это – Пол, а это моя жена – Мери»**. (О: 33), v následujících případech autor používá uvozovky ke zdůraznění některých výpovědí či jednotlivých slov: [...] относиться к словам **«да»** и **«нет»**, словно к неким [...]; [...] тяга к оборотам вроде **«мне кажется»**, **«я думаю»**, **«возможно, я не прав, но»**, предназначенным избежать [...] (О: 36).

Další neverbální prostředek, který se v originále vyskytuje, jsou ilustrace. Doplnují text a činí ho pro čtenáře atraktivnějším. Ilustrace se objevují vždy na začátku každé hlavní kapitoly a jsou motivovány tématem, o kterém vybraná kapitola pojednává. Publikace je tak pro čtenáře přehlednější a zároveň zajímavější. Tyto ilustrace můžeme vnímat jako skrytý obsah, jenž je vložen do textu (čtenář má okamžitou představu o obsahu kapitol).

2.3. PŘEKLADATELSKÁ KONCEPCE

Jedním ze základních stavebních kamenů překladatelské metody je správná překladatelská koncepce. Při stanovení překladatelské koncepce jsem vycházela z teoretických poznatků Jiřího Levého, které uvádí ve své slavné monografii *Umění překlada*.

Součástí koncepce je především správná interpretace výchozího textu (pochopení autorových aluzí, případně podtextu díla), zohlednění čtenářových znalostí o popisované problematice a následné stanovení překladatelských cílů.

Text, který jsem si zvolila k překlada, zatím do češtiny přeložen nebyl. Troufám si tvrdit, že překlad vybrané publikace by si v českém prostředí našel své čtenáře. Navíc by z hlediska tématiky textu mohl obohatit čtenáře o nové znalosti a přispět tím k jeho erudici, což je jedno z nejdůležitějších poslání literatury. V našem případě by měl mít cílový čtenář kulturně-historické znalosti anglického prostředí, všeobecný rozhled a zájem o anglické reálie a kulturu. Předpokládaný fond vědomostí ruského a českého čtenáře by se od sebe neměl výrazně lišit.

Dalším důležitým aspektem, který je potřeba zohlednit, je funkce textu. Při překlada je zachování a předání funkce považováno za jeden z nejdůležitějších předpokladů realizace adekvátního překlada. Je třeba mít neustále na vědomí, jaké funkce vystupují v textu jako primární a jaké jakožto sekundární. Podle toho je také potřeba koncipovat překladatelskou metodu. V našem případě je to především funkce informativní a estetická. Jako další se v textu vyskytuje funkce kontaktoá, které autor docílil různými kontaktoými prvky, jimiž apeluje na čtenáře (viz 2.1.1.4. Funkce textu).

Při překlada jsem si stanovila za cíl zachovat taktéž kolorit textu, jenž se projevuje v rovině lexikální (jako příklad zmíním názvy anglických reálií, více o dané problematice v 2.4.1. Rovina lexikální). Domnívám se, že autor užívá názvy reálií záměrně, aby čtenáře informoval o cizí kultuře a do jisté míry tak zvýšil exotičnost textu.

Je potřeba mít neustále na vědomí rozdílnost jazykových systémů a dbát na správnost převodu informace. Mým dalším důležitým cílem bylo zamezit jakékoliv interferenci, která by mohla negativně ovlivnit překlad.

Z hlediska stylistického je potřeba mít na vědomí rozdílné stylistické konvence českého a ruského systému. Zachování stylu je dalším z důležitých předpokladů pro docílení funkční ekvivalence překladu.

2.3. METODA PŘEKLADU

Než jsem zvolila překladatelskou metodu, postupovala jsem podle doporučení z odborných translátologických publikací. Součástí mých překladatelských postupů byla analýza hloubkové struktury textu.

Součástí překladatelské metody bylo taktéž zohlednit jazykové konvence cílového jazyka a následně je porovnat s konvencemi jazyka textu originálu. Zde do překladatelského procesu vstupuje aspekt pragmatiky, který je potřeba mít také na zřeteli. V případě vybrané publikace jsem vycházela z toho, že téma, o němž autor pojednává, není vzdálené cílovému (českému) čtenáři, a proto nebylo třeba obsahovou stránku textu zvlášť upravovat.

Jiří Levý ve své publikaci *Umění překladu* klasifikuje překlad „věrný“ a překlad „volný“ (Levý, 2012) Rozhodla jsem se vytvořit překlad, který by byl na pomezí těchto dvou typů překladu. Mou snahou bylo zohlednit *jedinečné prvky* původního textu a zachovat je i při překladu, aby ochuzení originálního textu bylo zredukováno na minimum.

Volila jsem různé překladatelské postupy, o kterých pojednávám v oddíle 2.5. Typologie překladatelských posunů.

2.4. STRATEGIE ŘEŠENÍ PŘEKLADATELSKÝCH PROBLÉMŮ

V této části práce nastíním problematická místa, na která jsem při překladu narazila. K vybraným překladatelským problémům je přistupováno analyticky a celá analýza je rozdělena do několika rovin. Jedná se o rovinu lexikální, syntaktickou, stylistickou a pragmatickou. Na stylistické rovině docházelo k nejvýraznějším posunům, především z toho důvodu, že v ruském textu je bohatý výskyt frazeologických a idiomatických spojení. Veškeré překladatelské posuny byly realizovány s cílem zachování původní autorovy myšlenky.

2.4.1. Rovina lexikální

Největší problémy v lexikální rovině nastávaly při překladu některých ustálených idiomatických spojení. V následujících případech jsem se rozhodla zaměnit (substituovat) ruské frazeologismy českými, abych zachovala jejich sémantickou stránku: *В рабочие часы он **трудится не разгибая спины**, [...]* (O: 31) převedeno jako *Během pracovní doby **dře bez přestávky**, [...]* (P: 14), [...] *вовсе не скуп: любит **жить с большим комфортом и на широкую ногу*** (O: 32) přeloženo jako [...] *vůbec lakomý – rád si užívá velkého pohodlí a **žije na vysoké noze*** (P: 14). V následujícím případě jsem použila kratší formu překladu, která však přesně vystihuje ruský frazeologismus: *Слова «**Умей держать себя в руках**» можно назвать девизом этой нации.* (O: 29) převedeno jako *Slova „**ovládej se**“ by se dala pokládat za heslo tohoto národa.* (P: 12)

V následujícím případě jsem jakožto překladatelský postup zvolila substituci, neboť doslovný překlad v tomto případě není možný: [...] *здесь **не сулят лавров**, как у французов* (O: 34) přeloženo jako [...] ***zde nevyvolává obdiv**, tak jako by tomu bylo u Francouzů.* (P: 15)

Problematický byl překlad následujícího idiomatického spojení: *Когда речь заходит о «**жесткой верхней губе**» англичанина [...]* (O: 28). Bylo zřejmé, že se jedná o ruský překlad anglického spojení, je to také důvod, proč autor zvýraznil pojem uvozovkami. Při překladu do češtiny jsem se rozhodla pro následující řešení: *Кdyž se mluví v Anglii o **stiff upper lip**, rozumějí se tím [...]* – ponechala jsem tedy původní anglické znění a doplnila poznámku pod čarou, ve které objasňuji význam tohoto anglického spojení: *Tento idiom doslova znamená: nasadit si statečný obličej. [...]* *Tváříte se tedy, že je všechno pod kontrolou.* (P: 12)

V textu se dále vyskytují internacionalismy, a to převážně v kapitole o obchodních zvycích Angličanů. Jejich překlad nečinil problémy, neboť se tyto výrazy vyskytují i v češtině a mají ve většině případů stejný význam jako v ruštině. Jedná se o následující slova, jejichž český překlad uvádím v závorce: *коллега* O: 48 (*kolega*); *симпозиум* O: 49 (*sympozium*), *конгресс* O: 49 (*kongres*), *семинар* O: 49 (*seminář*), *партнер* O: 51 (*partner*); *консерватизм* O: 48 (*konzervatismus*); *технологии* O: 48 (*technologie*); *информация* O: 49 (*informace*); *тактика* O: 49 (*taktika*); *проблема* O: 51 (*problém*). V následujícím případě jsem se rozhodla naopak zaměnit ruský výraz

internacionalismem: [...] в переговорных процессах они исповедуют веру в **честную игру**, [...] (O: 50) převedeno jako [...] *při jednáních* vyznávají „**fair-play**“ [...] (P: 26).

Dále v poslední kapitole narazíme na odborné termíny, které se často vyskytují v oblasti obchodování a podnikání. Zde uvádím ukázkové příklady a jejich překlad: [...] в компанию **по временному контракту** (O: 49) přeloženo [...] jako *se uzavírají pracovní smlouvy na dobu určitou* (P: 25); [...] о сиюминутной выгоде, **заключении сделок, приносящих** [...] (O: 48) přeloženo jako [...] *okamžitý přínos, uzavírání obchodů, které zaručují* [...] (P: 24); [...] вы приобретаете не только **делового партнера** на данный момент, [...] (O: 49) jako [...] *získáváte tak nejen obchodního partnera pro danou chvíli*, [...] (P: 25); [...] и технологий в **серийное производство** [...] (O: 48) převedeno jako [...] *a technologii do sériové výroby* (P: 24); [...] уходит из данной **сферы деятельности** (O: 50) jako [...] *opustit danou oblast podnikání* (P: 26); a [...] строго фиксируется каждая деталь, каждый **параметр контракта** (O: 50) převedeno jako [...] *přísně se zaznamenává každý detail a parametr smlouvy* (P: 26).

Anglické reálie jsem se rozhodla přepsat a ponechat v anglickém znění. Jsem toho názoru, že jsou reálie, které se v textu vyskytují, českému čtenáři dobře známé a jejich anglická podoba jim nebude činit problémy. Jedná se o následující případy: **college, lunch**.

Již na začátku ruského textu narazíme na zeměpisné názvy a názvy národností. Při překladu bylo třeba substituovat domácími (českými) názvy: Этническую основу **англичан** составили германские племена – **англы, саксы, фризы, юты, оттеснившие** в свое время в горы **Шотландии, Уэльса, Корнуэлла** древнее кельтское население (главным образом, **бриттов**). (O: 25) přeloženo jako *Etnický základ Angličanů tvořily germánské kmeny – Anglové, Sasové, Frísové a Jutové, kteří ve své době vytlačili do hor Skotska, Walesu a Cornwallu starší keltské obyvatelstvo (převážně Brity)*. (P: 10) nebo **Француза** не всегда можно отличить от **итальянца** или от **испанца**, но **англичанина** не спутать ни с кем. (O: 31) přeloženo jako: *Ne vždy je možné rozeznat Francouze od Itala nebo Španěla, ale Angličana si s nikým nespletete*. (P: 14)

2.4.2. Rovina syntaktická

Při překladu nevznikaly na syntaktické rovině žádné výrazné problémy. Pochopitelně docházelo k jistým posunům a úpravám syntaktických struktur, avšak ne zvláště výrazným. Minimální zásah do syntaxe výchozího textu je možné odůvodnit podobností jazykových systémů, s nimiž jsem pracovala. Ruština a čeština mají relativně blízkou syntaktickou strukturu, proto jsem se rozhodla ve většině případů při překladu strukturu vět příliš neměnit.

Během překladu pochopitelně docházelo k syntaktickým posunům, k nimž jsem se uchýlila proto, abych zachovala funkční stránku překladu. Cílem bylo vytvořit srozumitelný a čtivý text provedením potřebných změn, aniž by v syntaxi českého textu došlo k výrazným změnám, které by narušily jeho srozumitelnost. Při realizaci syntaktických posunů bylo třeba vyhnout se interferenci, která by mohla negativně ovlivnit strukturu českého textu.

Častým zásahem do syntaxe byla úprava vztahů mezi větnými členy. V ruském textu se velmi frekventovaně vyskytují větné členy, jejichž slučovací poměr není vyjádřen spojovacími výrazy, ale pouhým výčtem, který je oddělen čárkou. Tato vlastnost je pro ruštinu velmi typická. Čeština dává v těchto případech přednost spojovacím výrazům (konektorům), a proto jsem v českém textu doplnila odpovídající konjunkce. Například věta „*Множество англичан, шотландцев и ирландцев эмигрировало главным образом в США, Канаду, Австралию, Новую Зеландию.*“ (O: 26) byla přeložena jako: „*Velká část Angličanů, Skotů a Irů emigrovala převážně do USA, Kanady, Austrálie a na Nový Zéland.*“ (P: 10) a věta „*Оттого в душе домовитого, на первый взгляд, англичанина живет манящий зов моря, романтическая тяга к путешествиям.*“ (O: 26) přeložena jako „*Proto v srdci na první pohled domácího Angličana žije vábivé volání moře a romantická touha po cestování.*“ (P: 10)

V ruském textu se dost často vyskytuje středník (převážně v dlouhých souvětích). Obecně platí, že používání středníku je v ruských a českých textech shodné. (Žaža, 1960: 434) Přesto jsem se rozhodla ho v českém textu eliminovat, protože ve srovnání s ruštinou se v českých textech objevuje podstatně méně. Ve většině případů byl nahrazen spojovacím výrazem, např.: „*Саксы были земледельцами; они отличались трезвым, практичным умом.*“ (O: 26) přeloženo jako „*Sasové byli zemědělci a vyznačovali se střízlivým a praktickým způsobem myšlení.*“ (P: 10)

Dalším výrazným rysem ruských textů jsou přechodníky (*деепричастия*). Ve spisovné ruštině jsou běžně užívané a mají funkci příslovečného určení. (Bauer, 1960: 168) Oproti tomu v češtině jsou přechodníky považovány za zastaralé tvary sloves a v současném jazyce se neužívají (můžeme se s nimi však setkat v některých dokumentech, např. v preambuli). Při překladu přechodníkových konstrukcí do češtiny je třeba volit opis vedlejší větou nebo jiné prostředky, např.: „*Знакомя гостей, хозяева обычно представляют их друг другу просто по имени: «Это – Питер, это – Пол, а это моя жена – Мери».*“ (O: 33) přeloženo jako **Když Angličané doma seznamují hosty, obvykle je představují pouze jménem:** „*To je Peter, to je Paul, a tohle je moje žena Mary.*“ (P: 15); „*Придя домой, он тотчас же отключается от всего, чем были заняты весь день его мысли.*“ (O: 41) převedeno jako **Jakmile přijde domů, okamžitě vypouští z hlavy vše, co ho celý den zaměstnávalo.** (P: 20) V následujícím případě došlo k překladu ruského přechodníku *наблюдая* českým verbalizovaným substantivem *pozorováním*: „*Даже иностранец, не знающий французского языка, ощущает искрометность остроумия на многолюдных бульварах, наблюдая оживленные группы за столиками кафе.*“ (O: 35) **Dokonce i cizinec, který nemluví francouzsky, vycítí na přelidněných bulvárech pozorováním veselých skupinek Francouzů u kavárenských stolků jiskrný důvtip.** (P: 16)

Další jev, který bych chtěla okomentovat, je častý výskyt konstrukcí s nevyjádřenou sponou. Jedná se převedším o věty oznamovací. *Англичане – родоначальники разнообразных «хобби» [...]* (O: 42) přeloženo jako **Angličané jsou zakladatelé všelijakých koníčků, [...]** (P: 21); *Садоводство – национальная страсть англичан, ключ к пониманию многих сторон их характера, отношения к жизни.* (O: 42) přeloženo jako **Zahradnictví je národní vášní Angličanů, klíčem k pochopení mnoha stránek jejich povahy a vztahu k životu.** (P: 21);

Pro ruský text jsou typická *пříдавна́ яméна словесна́я*. Jejich překlad do češtiny nečinil výrazné problémy, ale ze syntaktického hlediska bylo potřeba strukturu věty poupravit. Zde uvádím příklady, které byly přeloženy jako věty vedlejší: *Если авторы, пишущие об англичанах, [...]* (O: 27) přeloženo jako **Pokud se autoři, kteří píšou o Angličanech, [...]** (P: 11); *Даже иностранец, не знающий французского языка, [...]* (O: 35) přeloženo jako **Dokonce i cizinec, který nemluví francouzsky, [...]** (P: 16)

2.4.3. Rovina stylistická

K nejvýraznějším posunům na rovině stylu docházelo při překladu frazeologických a idiomatických spojení.

V textu se celkem často objevuje *personifikace*. Při překladu jsem tuto stylistickou figuru chtěla zachovat, protože tak ponechám jistou výrazovou „vznešenost“ vybraných pasáží. V následujícím případě jsem se rozhodla mírně pozměnit význam původního slovesa, ale zachovat přitom personifikaci: *В середине I века н. э. на берега туманного Альбиона накатилась новая волна завоевателей – это были римляне.* (O: 26) přeloženo jako *V polovině 1. století našeho letopočtu zachvátila břehy mlhavého Albionu nová vlna dobyvatelů, jimiž byli Římané.* (P: 10); a *Оттого в душе домовитого, на первый взгляд, англичанина живет манящий зов моря, романтическая тяга к путешествиям.* (O: 26) přeloženo jako *Proto v srdci na první pohled domáckého Angličana žije vábivé volání moře a romantická touha po cestování.* (P: 10); U dalšího případu jsem zvolila generalizaci a zaměnila *русское сердце* slovem *Rus*: *Если русское сердце любит изливаться в искренних, живых разговорах, любит [...]* (O: 35) přeloženo do češtiny jako: *Rus si s radostí vylévá srdce při otevřených a živých debatách, miluje [...]* (P: 16) Sloveso *любит* se v tomto případě dalo přeložit jako *má rád*, avšak z důvodu zachování expresivity ruského slova *сердце* (které jsem při překladu zaměnila), jsem se rozhodla kompenzovat expresivitu výrazu tím, že zesílím intenzitu slovesa *любит* českým *miluje*.

Jak jsem již zmínila, největší problémy činil překlad frazeologických jednotek. Při překladu bylo potřeba dbát na správnost převodu jednotlivých přísloví a idiomatických spojení. V textu se vyskytovala idiomatická spojení, která musela být do češtiny substituována odpovídajícími českými ekvivalenty. Například [...] *к ее историческому развитию «приложили руки» многие завоеватели.* (O: 26) převedeno jako [...] *k jejímu historickému vývoji přispěli mnozí dobyvatelé* (P: 10) nebo *Они держались особняком от местных жителей, требуя [...]* (O: 26) přeloženo jako [...] *se drželi v ústraní a vyžadovali [...]* (P: 10); několikrát se v textu vyskytuje spojení [...] *способность владеть собой [...]* (O: 28), což jsem převáděla do češtiny jako [...] *schopnost sebeovládání [...]* (P: 12); *Даже когда человека «сгибают в бараний рог», [...]* (O: 39) převedeno jako *Když se vás budou pokoušet dostat do šachu [...]* (P: 18). Dále narazíme na ustálené verbonominální konstrukce, které jsou zpravidla

tvoreny spojením slovesa a abstraktního substantiva: [...] *сгустить краски, чтобы яснее и четче выразить свою точку зрения*, [...] (O: 37) převedeno do češtiny jako *vyjadřovat se barvitě, aby své myšlenky vyjádřili co nejsrozumitelněji a co nejpřesněji* (P: 17); nebo *Переговоры ведутся с привлечением многочисленного* [...] (O: 51) přeloženo jako *Jednání probíhá s použitím rozsáhlých faktických* [...] (P: 26).

2.4.4. Rovina pragmatická

Z hlediska pragmatiky docházelo k některým úpravám zeměpisných názvů a vlastních jmen. V případě několika vlastních jmen, které se v textu vyskytly, jsem zvolila transkripci. Došlo k přepisu původních anglických jmen z azbuky do latinky. Rozhodla jsem se, že nebudu zaměňovat anglická jména jejich českou podobou (*Petr, Pavel, Marie*), abych zachovala kolorit popisované situace, jedná se o následující případ: *Знакомя гостей, хозяева обычно представляют их друг другу просто по имени: «Это – Пумер, это – Пол, а это моя жена – Меру»*. (O: 33) přeloženo jako *Když Angličané doma seznamují hosty, obvykle je představují pouze jménem: „To je Peter, to je Paul, a tohle je moje žena Mary.“* (P: 15)

Zeměpisné názvy jsem substituovala domácím ekvivalentem: *В Кумае или Японии порой бывает достаточно прочесть* [...] (O: 34) přeloženo jako *V Číně nebo Japonsku často stačí přečíst* [...] (P: 16)

Při překladu jsem narazila na problém, který se týkal překladu vtípu: *Человек, которого пожарные только что вынесли из горящего здания, старается соскрести что-нибудь насчет крема от загара*. (O: 36) jsem převedla jako *Dotyčný, kterého hasiči právě vytáhli z hořícího domu, se snaží prohodit nějaký ten vtíp ve smyslu: příště se namažu opalovacím krémem*. (P: 17) V daném případě nebylo možné převést vtíp doslova, proto jsem se rozhodla postupovat opisem situace a zachovat tak sémantiku.

2.5. TYPOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH POSUNŮ

Při klasifikaci posunů, ke kterým při překladu docházelo na různých rovinách, jsem vycházela z typologie Jiřího Levého, který ve své monografii *Umění překladu* klasifikuje *nivelizaci* (užití stylisticky neutrálního výrazu, namísto výrazu citově zabarveného), *generalizaci* (zobecnování výrazu), *intelektualizaci* (zlogičťování textu či

vyslovení nedořečeného) a *intenzifikaci* (stylistické zesilování výrazu). K posunům docházelo na různých rovinách, a to na lexikální, stylistické, syntaktické a pragmatické.

2.5.1. Rovina lexikální

Celkově jsem se snažila text lexikálně neochuzovat a zredukovat negativní posuny na minimum. Mou snahou bylo převést původní lexikum se stejným stylistickým laděním, které je v originálním textu. Přesto docházelo k jistým změnám, které dále popisuji.

Nejprve bych ráda okomentovala intelektualizaci, k níž došlo u následujících případů: *Для английского бизнеса характерна **кастовость***, [...] (O: 47) přeloženo jako *Pro anglické podnikání je typický „**kastovní systém**“*, [...] (P: 24) Rozhodla jsem se zde význam výrazu *кастовость* objasnit doplněním slova *систém*. Následující případ bych označila jako jeden z nejproblematictějších překladatelských momentů, na které jsem narazila. Původní ruské vyjádření *трудноуловимый флер*, které charakterizuje anglický humor, nebylo možné převést do češtiny doslova či jiným frazeologickým spojením, proto jsem výraz *флер* opsala, celkově tedy došlo k intelektualizaci vyjádření: *Его можно уловить как **флер**, причем как самый трудноуловимый*. (O: 36) přeloženo jako *Jen časem lze pocítit jeho jemné nuance*. (P: 16)

Při překladu došlo v některých místě k intenzifikaci, tj. zesílení výrazu: *В середине I века н. э. **на берега туманного Альбиона накатилась** новая волна завоевателей – это были римляне*. (O: 26) *V polovině 1. století našeho letopočtu **zachvátila břehy** mlhavého Albionu nová vlna dobyvatelů, jimiž byli Římané*. (P: 10). Naopak k nivelizaci výrazu jsem se musela uchýlit v následujícím případě: *Французское остроумие **расцветает** в общественной атмосфере*. (O: 35) *Francouzský důvtip **se projevuje především** ve společnosti*. (P: 16) Za účelem zachování intenzity původního ruského výrazu jsem doplnila (kompenzovala intenzitu) při překladu slovo *предevším*.

2.5.2. Rovina syntaktická

V rovině syntaxe docházelo především ke konstitutivním posunům (záměnám), které jsou v důsledku rozdílů mezi jazyky, považovány za nevyhnutelné. Nejčastěji docházelo k intelektualizaci textu a k formálnímu vyjadřování syntaktických vztahů.

Bylo potřeba nahrazovat přechodníkové konstrukce, neboť v češtině se přechodníky neuvžívají. V následujícím případě jsem doplnila spojovací výraz a změnila tvar slovesa: *Они держались особняком от местнвх жителей, **требуя** от них лишь беспрекословного повиновения.* (O: 26) *Od místních obyvatel se drželi v ústraní **a vyžadovali** od nich jen bezvýhradnou poslušnost.* (P: 10)

V některých případech bylo potřeba nahradit přídavné jméno slovesné vedlejší větou, čímž došlo k intelektualizaci: *Если авторы, **пишущие** об англичанах, во многом повторяют друг друга, то объясняется это прежде всего неизменностью основ английского характера.* (O: 27) *Pokud se **autoři, kteří píš**í o Angličanech, často opakují, pak se to dá odůvodnit především neměnností anglické povahy.* (P: 11) Další případ intelektualizace: [...] *чертами английского характера в «веселой старой Англии», где **верхи и низы общества** скорее отличались буйным, вспыльчивым нравом, [...]* (O: 28) [...] *zdaleka povahovými rysy obyvatel „staré veselé Anglie“, v níž se **vyšší a nižší společenské vrstvy** vyznačovaly spíše nezkrotnou, vznětlivou povahou, [...]* (P: 12)

2.5.3. Rovina stylistická

Zachování původního stylu originálu bylo jedním z hlavních cílů. Snažila jsem se vyhnout uniformitě výrazů a využívala synonym, která čeština nabízí. Avšak v některých případech jsem se uchýlila ke generalizaci, protože nebylo možné původní ruský výraz převést do češtiny:

*Несмотря на **островное положение** Великобритании, к ее историческому развитию «**приложили руки**» многие завоеватели.* (O: 26) *Přestože Velká Británie **leží na ostrově**, k jejímu historickému vývoji **přispěli** mnozí dobyvatelé.* (P: 10) I v následujícím případě jsem musela výraz *пристрастие к домашнему очагу* generalizovat: [...] *свое **пристрастие к домашнему очагу** как символу личной независимости.* (O: 26) [...] *cizímu a svou **lásku k domovu** jakožto symbolu osobní nezávislosti.* (P: 10)

U výše zmíněných ukázek a dalších případech převodu frazeologických spojení jsem prováděla změny za účelem zachování konotace, která je v těchto případech primární.

V ruském textu narazíme snad na jeden případ citově zbarveného slova. V tomto případě došlo k nivelizaci původního výrazu z důvodu absence slova v češtině,

keré by mělo stejné stylistické zabarvení jako ruský výraz: *Малыш, который плачет потому, что ушибся* [...] bylo přeloženo jako *Malé dítě, které brečí proto, že se uhodilo*, [...] (P: 22)

2.5.4. Rovina pragmatická

Na rovině pragmatiky bych ráda zmínila obohacení českého textu o poznámku pod čarou, která slouží jako jistá intelektualizace (dovysvětlení) anglického pojmu *stiff upper lip*, který se v ruském textu objevil. Domnívám se, že by českému čtenáři toto anglické spojení nemuselo být povědomé, a proto jsem se rozhodla ho objasnit.

Při překladu jsem nerealizovala žádné úpravy, které se týkají času děje (aktualizaci) a místa děje (lokalizace).

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit ekvivalentní překlad první kapitoly z ruské knihy „My govorim na raznyh jazykach“, jejímž autorem je V. A. Sucharev. Následně jsem rozpracovala odborný komentář, ve kterém jsem analyticky zpracovala výchozí text podle modelu vnitrotextových a vnětextových faktorů Christiane Nordové a poté jsem popsala překladatelské postupy. V komentáři jsem taktéž předložila problematiku překladatelské pasáže, na které jsem při překladu narazila.

Při překladu byl zohledněn modelový čtenář a jeho znalosti z oblasti překládané problematiky, což napomohlo realizaci výsledné podoby překladu. Následovala analýza překladového textu z hlediska roviny lexikální, syntaktické, pragmatické a stylistické. V komentáři jsem taktéž představila významové posuny, k nimž v překladatelském procesu došlo. Dané odchylky jsem okomentovala a zdůvodnila svá řešení.

Provedenou analýzou a formulací komentáře k textu překladu se podařilo nastínit překladatelskou problematiku a objasnit průběh překladatelského procesu v praxi.

BIBLIOGRAFIE

Primární zdroje

SUCHAREV, V. A. *My govorim na raznykh jazykach*. Moskva: Agentstvo FAIR, 1998.
ISBN 5-88641-086-4

Sekundární zdroje

LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Nakladatelství Miroslav Pošta – Apostrof, 2012.

ISBN 978-80-87561-15-7

ČECHOVÁ, M. et.al. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

ISBN 978-80-7106-961-4

ČECHOVÁ, M. et.al. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV – nakladatelství, 1997.

ISBN 80-85866-21-8

HOFFMANNOVÁ, J., HOUŽVIČKOVÁ, M. *Čeština pro překladatele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012.

ISBN 978-80-7308-405-9

VILIKOVSKÝ, J., *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství, spol. s r.o., 2002

ISBN 80-237-3670-1

NORD, Ch., *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Tübingen: Julius Groos Verlag, 2009

ISBN 978-3-87276-868-1

KOMISSAROV, V. N., *Sovremennoe perevodovedenie*. Moskva: ETS, 2004

ISBN 5-93386-030-1

GOLUB', I. B. *Stilistika sovremennogo ruskogo jazyka. Lexika. Fonika*. Moskva: Vysšaja škola, 1986.

GOLUB', I. B. *Grammaticeskaja stylistika sovremennogo ruskogo jazyka*. Moskva: Vysšaja škola 1987.

BAUER, J., MRÁZEK, R., ŽAŽA, S., *Příruční mluvnice ruštiny. Skladba*. Praha: SPN, 1960

Slovníky a příručky

BEHÚN, D., BEHÚN, P. *Pišťe správně česky*. Brno: Zoner Press, 2010.

ISBN 978-80-7413-087-0

BAUER, J., *Příruční mluvnice češtiny pro Čechy*. Praha: SPN, 1979.

STANĚK, V., *Jak psát správně čárky*. Praha: Nakladatelství Fortuna, 1997.

ISBN 80-7168-473-2

Internetové zdroje

URL < <http://www.bbc.co.uk/czech/learneng/answers/11.htm> > [citováno 7. května 2013].

Internetová jazykový příručka

URL < <http://prirucka.ujc.cas.cz/> > [citováno 7. května 2013].

Slovník spisovného jazyka českého

URL < <http://ssjc.ujc.cas.cz/> > [citováno 7. května 2013].